

**İNŞAN HAKLARI PERSPEKTİFİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE ELEŞTİREL MEYDA
OKURYAZARLIĞININ ÖNEMİ**

*DEVELOPMENT OF HUMAN RIGHTS PERSPECTIVE THE IMPORTANCE OF CRITICAL
MEDIA LITERACY*

Arş. Gör. Murat ÖZDEMİR

Nişantaşı Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Yeni Medya Bölümü,
muratozdemirmurat@gmail.com, İstanbul/Türkiye

ÖZ

Bu çalışma İnsan Hakları perspektifinin geliştirilmesinde eleştirel medya okuryazarlığı eğitiminin önemine odaklanmaktadır. Gündelik yaşamda toplumsal enformasyon havuzunu oluşturan kitlesel medyanın yayın politikasının güç ve iktidar bağlamı dili, toplumsal uzamda İnsan Hakları'nın ihlal edilmesine yol açmaktadır. Egemen yapılar eklemli kitlesel medya, toplumsal uzamda dezavantajlı gruplara karşı nefret söylemini körükleyen, şiddeti, ırkçılığı, homofobik söylemleri pekiştiren yayın yapmakta, daha eşitlikçi toplumun yaratılmasında bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitlesel medya eşitlikçi kamusal söylem oluşturmaktan ziyade, hiyerarşik toplumsal örgütlenmeyi teşvik etmekte, "biz ve ötekiler" ayrımcı dili ile toplumsal alanda çatışmayı körüklemektedir. Bu nedenle toplumsal huzurun ve demokratik toplumun inşası için medya alanına karşı bilinçli yurttaşların gerekliliği önem arz etmektedir. Bu bağlamda kitlesel medyanın yayın politikasına karşı bilinçli yurttaşların varlığı İnsan Hakları perspektifinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Yurttaşlık hakkı bağlamında bireylere verilecek eleştirel medya okuryazarlığı eğitimi, medya alanına eleştirel bakabilen, eşitlikçi toplumu arzulayan; ayrımcılığı, şiddeti, nefreti, cinsiyetçi söylemleri körüyleyen medyaya karşı baskı uygulayan yurttaşların oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Anahtar Sözcükler: Medya, Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Eleştirel Pedagoji, İnsan Hakları

ABSTRACT

This study focuses on the importance of critical media literacy education in the development of the Human Rights perspective. The publication of the mass media, which constitutes the social information pool in everyday life, leads to the violation of Human Rights in the social and political context, which is power and hegemony. The mass media with the sovereign structure are publishing a publication that reinforces violence, racism, homophobic discourses that fuel the discourse of hatred against disadvantaged groups in society, and it presents a challenge as a problem in the creation of more equality society. The mass media, rather than creating egalitarian public discourses, encourage hierarchical social organization, fueling conflict in the social space with the "we and others" discriminatory language. For this reason, the necessity of conscious citizens towards the field of media is important for the construction of social peace and democratic society. In this context, the existence of conscious citizens against the mass media publication policy will contribute to the development of the Human Rights perspective. Critical media literacy education to be given to individuals in the context of citizenship right, desire for an egalitarian society that can take a critical look at the media field; discrimination, violence, hatred, gender discrimination, and pressure on the media.

Key Words: Media, Critical Media Literacy, Critical Pedagogy, Human Rights

1. GİRİŞ

Kültürel ve toplumsal bağlamda değişen dönüşen insanın gündelik pratikleri ile toplumsal yaşamın deneyimleri iktidar ve tahakküm araçları ile sürekli kontrol edilmeye ve yönetilmeye çalışılmaktadır. Bireyin ve toplumsal zihinsel örüntülerinin iktidar merkezli güdülenmeye çalışılmasının yarattığı değişimler ve dönüşümlere paralel İnsan Hakları perspektifinin değişen şartlara göre yeniden yorumlanmasını, iktidar ve tahakküm araçlarına karşı yeni taktik ve stratejilerin geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Toplumsal bağlamın yarattığı değişimlerin beraberinde getirdiği yeni ihtiyaçlar ve hakların yanında bilgi ve eylem

alanına gönderme yapan İnsan Hakları anlayışı, epistemolojik sorunsal olarak siyasal, kültürel, çevresel değişimler ekseninde çerçevesinde düşünülmelidir. Bilgi kuramının yanında pratik alanı da kapsayan İnsan Hakları anlayışı devlet, kurumlar ve bireyler nezdinde reel yaşamda uygulanan bir dizi düşünsel alan ve eylemsel pratiklerin bütününe işaret etmektedir. İnsan Hakları'nın bireyden topluma, devletten uluslararası siyasete kadar uzanan hem bilgi kuramsal hem de eylemsel ilişkiselliğinin karmaşıklığı büyük sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsan Hakları felsefesinin bireyden uluslararası siyasete varana kadar olan geniş yelpazesi düşünsel olarak İnsan Hakları'nı anlama, eylemsel olarak da İnsan Hakları'nı uygulamada zorlukları yaratmaktadır. Özellikle değişen ve dönüşen sosyolojik yapı, yeni değer yargılarının ve ihtiyaçların ortaya çıkması, İnsan Hakları kavramına ilerlemeci bir gözle bakmayı gerekli kılmaktadır. İnsan Hakları'nı anlama, bunu reel yaşamda pratik haline getirme, bireyden topluma, devletten uluslararası siyasete uzanan bir çizgiyi göstermektedir. Kısaca İnsan Hakları felsefesinin öğrenilmesi, içselleştirilmesi ve yaşamda uygulanması bireyden topluma, devletten uluslararası siyasete uzanan bir süreçtir. Bu bağlamda, hem İnsan Hakları eğitimi hem de İnsan Hakları ihlalleri bireyden başlayıp makro yapılara uzanan bir inceleme haline getirilmelidir. İnsan Hakları felsefesi öncelikli olarak bir bilgi sorununa işaret etmektedir. Gündelik yaşamda bireyin İnsan Hakları'nın ne olduğunu öğrenmesi, bunu gündelik yaşamında uygulaması formel ve informel olarak belirli bir eğitim sürecini zorunlu kılmaktadır. Çünkü bireyin hem kendi yaşamında hem de dışsal çevresinde İnsan Hakları farkındalığına sahip olması İnsan Hakları'nın ne olduğunu bilmesi ile gerçekleşecektir. Dolayısıyla İnsan Hakları'na eğilen her türlü formel ve informel eğitim çalışmaları yerelden dünya ölçeğine uzanan bir gelişme göstererek İnsan Hakları'nın gelişmesini ve içselleştirilmesini sağlayacaktır.

Güncel yaşamda medyalanmış toplum olarak ifade ettiğimiz küresel dünyanın enformasyon havuzunu oluşturan medya alanında, İnsan Hakları sık sık ihlal edilmekte ve medya mecralarının İnsan Hakları'nın gelişmesini engelleme noktasında ideolojik yayın politikası ile güç-iktidar eklemeli yapısıyla ulaştığı izleyici-okuyucuyu manipüle ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda birey ve toplum üzerinde ideolojik bağlamda yönlendirici etkisi olan medya alanına karşı eleştirel düşüncenin ve bakışın gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Hemen hemen tüm ülkelerde ana akım medya (main stream media) yerleşik güç ve iktidar yapılarının ideolojik bir aracına dönüşmüştür ve azınlıklar, toplumsal alanda dezavantajlı gruplar üzerinde dışlayıcı, ötekileştirici etki yaratmaktadır. Medyada yer alan ırkçı, milliyetçi, militarist, cinsiyetçi, mezhepçi, ahlakçı, homofobik gibi ayrımcı söylemler toplumsal düzenin huzurunu olumsuz etkilemekte ve çatışma ortamları yaratmaktadır. Çünkü gündelik yaşamda bireylerin yoğun olarak medya mesajlarına maruz kalması medyanın dünyayı anlama ve yorumlamada en önemli araç olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Medya yolu ile kurgulanmış gerçekliğin niteliği bireylerin ve toplumların hakikati anlama niteliğiyle örtüşmektedir. Bu nedenle medya alanında üretilen, tüketime sunulan medya mesajlarının ayrıştırıcı değil, birleştirici bir dil kullanması İnsan Hakları'nın gelişmesine büyük katkı sağlayacaktır. Medya mecrasının demokratik değerleri içselleştirmesi ve uygulamaya koyması izleyicisinin-okuyucunun niteliğiyle ilişkilidir. Medya mecralarının ürettiği mesajların alımlanmasında medyanın ekonomi-politiğini çözümleyen, medyanın kurgu dilinin ideolojik yanlı mantığının farkında olan ve demokratik değerlerin oluşmasında medyaya karşı denetleyici rol üstlenen aktif izleyici-okuyucu daha eşitlikli, demokratik ve adil bir toplumun sürdürülmesinde gereklidir. Bu çerçevede izleyici-okuyucu tarafından medya alanına karşı yapılacak eleştirel bakış ile medya tarafından ihlal edilen İnsan Hakları'nın anlaşılması sağlanacak, İnsan Hakları ihlallerine karşı izleyici-okuyucu bilinçli konuma gelecektir.

Kitle iletişim araçlarının toplumsal cinsiyeti, ırk, sınıf ayrımını pekiştirmesi, yabancı düşmanlığı yaratması, çatışma ve savaş odaklı haber pratikleri sunması gibi bir dizi haber üretim mantığı nedeniyle İnsan Hakları ihlallerinin oluşmasına sebep olması İnsan Hakları'nın geliştirilmesinde ciddi tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle medyanın ideolojik çerçevesine eğilen, medyanın temsil pratiklerini çözümlemede, izleyiciye-okuyucuya yol gösterecek pratik ve düşünsel beceri edimleri kazandıracak, hak ihlallerine eleştirel bağlamda bakmayı sağlayacak eleştirel medya okuryazarlığı İnsan Hakları felsefesinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Eleştirel medya okuryazarlığı gelişmekte olan bir alan olmakla beraber temel olarak eleştirel düşünce alanlarından beslenmektedir. Eğitim sorunsalı olarak karşımıza çıkan eleştirel medya okuryazarlığı eleştirel pedagojinin içeriksel felsefesinden beslenmekte ve eğitimin yapıcı, dönüştürücü etkisinin farkındalığı üzerine kendini konumlandırmaktadır. Bu çerçevede, eleştirel medya okuryazarlığı süreç olarak eleştirel pedagojinin kazanımlarından, düşünsel alanından, literatür kapsamından faydalanmakta ve kendi öz varlığı ve yaşamı üzerinde kontrol sahibi olacak medya izleyicisi ve okuyusunun oluşmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede bu çalışmada eleştirel medya okuryazarlığı eğitimi eleştirel pedagojinin literatüründen yola çıkılarak ele alınmakta, İnsan Hakları'nın geliştirilmesi noktasında önemi vurgulanmaktadır.

2. ELEŞTİREL MEDYA OKURYAZARLIĞI BİLİNCİNİN GELİŞMESİNDE ELEŞTİREL PEDAGOJİNİN ÖNEMİ

Medyanın yapısal işleyişine, kurumsal yayın politikasındaki ideolojik metin incelemelerine yönelik yapılacak eleştirel çözümleme belirli bir eleştirel eğitim sürecine dayanmaktadır. Bu nedenle eleştirel medya okuryazarlığı öz-düşünümsellik, bağlam ve diyalog çerçevesinde eleştirel pedagoji literatüründen yararlanmaktadır. Çünkü “gerçekten de, medya okuryazarlığı kişisel bir özellik değildir ve bireyler tarafından öyle basitçe kazanılacak bir beceri değildir; ideolojik ve politik olarak işleyen bir süreçtir. Üstelik sadece beceri iletimi şeklinde tanımlanan bir eğitim süreci, bu becerilerinin ardında yatan ve onları besleyen bilgi ve bakış açısını, ne ve neden sorularının sorulmasını da ihmal eder. Bu eleştiri doğrultusunda, medya okuryazarlığının tanımlanma şekline göre toplumsal denetim ve düzenleme aracı olarak veyahut tam tersine demokratik toplumsal üzerinde özgürleşmeyi sağlamanın aracı olarak kullanılabileceğini söyleyebiliriz” (Binark ve Gencil Bek, 2010: 56-57). Bireyleri demokrasilerde güçlü özneler konumuna getirme noktasında, eleştirel pedagojiden beslenen eleştirel medya okuryazarlığı eğitimi, gündelik yaşamda medyanın zihinsel örüntüleri nasıl inşa ettiğini keşfetmeyi sağlarken, aktif olarak bireyin kendi medyasını yaratmasına da yol göstermektedir. Bu bağlamda öncelikli olarak eleştirel okuryazarlığın niteliği önem arz etmektedir.

Okuryazarlık eğitimi tartışmalarının günümüzde iki eksen üzerinde ilerlediği görülmektedir. Birincisi “kapitalist liberal” anlayış bağlamında okuryazarlık; eğitimin mekanik sürece indirildiği, eğitimin esas itibari ile pazar taleplerini ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmesini öneren, eğitim müfredatlarının pratik bilgi ile sınırlı olmasını talep eden, eleştirel bilinç kazanımını sağlayacak felsefi, estetik, eleştirel içeriklerin gereksizliğini savunan, eğitimi kariyer, performans mantığıyla kısıtlayan anlayıştır. İkincisi eleştirel bağlamda okuryazarlığı ele alan, eğitimin özgürleştirici potansiyeline vurgu yapan, bireyin kendi tarihini yazacak, kendi eyleminin öznesi olacak, dünyayı ve toplumu anlamada eleştirel bilinç kazandırmayı hedefleyen ereklere yerleştirmeyi amaç edinen, eğitimi toplumsal ve kolektif yarar sağlayacak şekilde yürütülmesini öngören, felsefi, estetik, düşünsel müfredatları savunan “eleştirel okuryazarlık eğitimi”dir. “Locke ve Rousseau’nun üzerinde durdukları ve modern eğitim anlayışına kaynaklık eden temel argümanlar yaşantı sonucu oluşan deneyim, özgürlük, kendi olma, kendi varlığına karşı sorumlu olma, kendini gerçekleştirme gibi insani özne ve eyleyen bir aktör olarak varlığını yücelten değerlerdir” (Yıldırım, 2013: 33). Kısaca eleştirel okuryazarlık, öznenin kendi varlığını gerçekleştirme ve toplumsal alanda özgürlükçü, eşitlikçi ortamları yerleştirmeye çalışan, baskının azaldığı eğitim düzenlerini sağlıklı bulur ve onaylar.

Okuryazarlık eğitimine olan bu iki yaklaşımda günümüzde başat olarak egemen olan “kapitalist liberal” yaklaşımdır. Neo-liberal politikaların 1980’ler itibari ile tüm dünyada sistematik olarak yaygınlaşması ülkelerdeki yapısal kurumların ve değerlerin de değişmesine sebep olmuştur. Denetimsiz serbest piyasa anlayışının her alana yayılması neticesinde okuryazarlık anlayışı da neo-liberal savunucularının denetimi altına girmiştir. Böylece okuryazarlık Freire’nin ifade ettiği gibi “sessizlik kültürü” yaratılmasında bireyleri sinizme iten, eleştirel ve sorgulayıcı bilincin oluşmasına herhangi bir katkı sağlamayan şekilde işlemektedir. “Piyasanın bütün politik, toplumsal ve ekonomik kararlar için örgütleyici ilke olması gerektiği inancına bağlı olan neoliberalizm, demokrasi, kamu malları, refah devleti ve ticarileşmemiş değerlere yönelik ardı arkası kesinlemeyen bir saldırı (Giroux, 2008: 9) yürütmekte ve günümüzde eğitimi piyasanın taleplerine hizmet edecek metaya dönüştürmektedir. “Eğitimin ayrıştırıcı, şekillendirici, kalıplaştırıcı, tek tipleştirici rolü” (Yıldırım, 2013: 38) eşitlikçi, demokratik toplumun yaratılmasında, huzur ve refahın hüküm sürdüğü, çatışma ortamların azaltıldığı bir toplumsal düzen tesis etmede en önemli engel olarak var olmaktadır. Oysa demokratik, eleştirel bağlamda uygulanan “eğitim, kişinin değerlerinin sıklıkla cins, ırk, yurttaşlık ve dil gibi ayrıcalıklı kategoriler vasıtasıyla ölçüldüğü bir toplumsal düzende, öteki olanlara addedilenlere yönelik kötü muamele, dışlama ve küçük düşürmeyi reddeden ve şiddetin minimize edileceği bir dünya tahayyül etmemize yardım eder” (İnal’dan Akt. Yıldırım, 2013: 55). Okuryazarlık bir özgürleşim serüvenini potansiyel olarak içinde barındırır. ‘Okuryazar olmak özgür olmak değildir; insanın sesi, tarihi ve geleceği ile ilgili hakkını geri kazanması savaşımında var olmak ve etkin olmaktır’ (Giroux’tan Akt. Yıldırım, 2013: 115).

Kapitalizmde akıl, giderek pratik hayatın gereklerine göre formüle edilen teknik-teknolojik bir boyut kazanmıştır. Dolayısıyla kapitalist akıl gittikçe araçsallaşmış, yabancılaşmış iş ve emek süreçlerinin üzerinde yeni ve güçlü bir sömürücü unsur olarak da kullanılmaya başlamıştır (İnal, 2008: 244). Üniversitelerin askeri-endüstriyel kompleksler, teknoloji-ekonomik şirketler ve siyasal-ideolojik misyonların denetimine girerek gerçek kimliğini (üniversite) kaybetmesi (İnal, 2008: 98) eğitimin piyasa ekonomisine uygun uysal bireyler

yetiştirilmesi sömürücü ilişkilerin sürdürülmesinde eğitimi araçsallaştırmıştır. Kapitalist liberal eğitim anlayışına “ezici ve sömürücü toplumsal ilişkileri üretmek ve meşrulaştırmak” (Freire, 1998: 34) olarak bakan Freire eğitimin yerleşik yapıların aleyhinde öznenin çıkarlarını gözetken şekilde politik amaçları içinde barındıran eleştirel bağlamda olması gerekliliğini savunmaktadır. İş pazarına uyumlandırılmış, bireyleri konformize sevk eden kapitalist liberal eğitim anlayışını eleştiren Freire, eğitimi: “Toplumsal biçimlemeyi yeniden üretmeye mi yoksa demokratik ve özgürleştirici değişmeyi, yükseltmeye mi hizmet ettiği açısından” (Freire, 1998: 14) ele almaktadır. Eğitimi teknik olarak ele alan anlayışları reddeden, ezilenler açısından bir özgürleşme pratiği olarak eğitimin önemini vurgulayan Freire’e göre: “Eğitim siyasal eylemin yerine geçemez, fakat eleştirel bilincin gelişiminde oynadığı rol nedeniyle, siyasal eylem için kaçınılmaz olur” (Freire, 1998: 22).

Giroux, özgürleştirici bir okuryazarlık kuramına ihtiyaç olduğunu belirtir, zira kapitalist toplumdaki ideoloji, kültür ve otoritenin bireylerin her günkü eleştirel ve radikal yaşantılarını ve sağduyu algılarını sınırlamak, bozmak ve ikinci plana itmek için çalıştığını, buna karşın bir söylem ve eleştirel okuma gereksiniminin özgürleştirici bir okuryazarlıkla yaratılabileceğini ileri sürmektedir (1998: 41). Freire ise özgürleştirici eleştirel okuryazarlığı şöyle ifade etmektedir: “Merakı tetikleyebilecek, güdüleyebilecek ve yeniden kuvvet verebilecek eğitim, sorulardan oluşan bir eğitimidir” (Freire, 2014: 23). Eleştirel okuryazarlık dünyayı algılama, tarihsel bağlamda düşünme, öğrenme sürecinin öz düşünümSELLİK olarak kendi bilgisini ve öznelliğini yükselten farkındalığı işaret etmektedir.

Eleştirel kuramcılar, bilginin sosyal bir şekilde oluştuğunu iddia etmekle, bilginin belli sosyal ilişkileri (sınıf, ırk, cinsiyet) sürekli yaşayan bireylerle, zaman içerisinde belli anlarda yaşayan bireyler arasındaki anlaşma ve rızanın ürünü olduğunu kastetmektedirler (McLaren, 2011: 291). Giroux açısından eleştirel okuryazarlık programı, “anlam üretiminin, insan özellikleri ile nesnel dünya arasındaki diyalektik ilişkiyi karşılıklı oluşturan diyalog ve etkileşimde gerçekleştiği bir edimci görüşünü içeren eleştirel-ideolojiyle birleşmeye gereksinim gösterir” (1998: 49). İnsanın sesi, tarihi ve geleceği ile ilgili hakkını geri kazanma savaşımında var olmak ve etkin olmaktır (Freire, 1998: 48). Eleştirel pedagoji sadece metinlerin yakın okunması, radikal sınıf pratikleri yaratılması ya da eleştirel okur yazarlığın teşvik edilmesiyle otoriteyi hesap verir kılmaktan daha fazla bir şeydir. Bu aynı zamanda toplumsal değişimle öğrenmeyi, eğitimle demokrasiyi, bilgi birikimi ile kamusal yaşama müdahale biçimlerini birleştirmekle ilgilidir. Eleştirel pedagoji, öğrencilerin özsel bir demokrasiye vesile olan bireysel ve toplumsal temsil bilimleri için gerekli koşulları yaratmadaki riskleri almalarının yanı sıra fikri muhalefeti etkilemeyi öğrenmeleri için onları cesaretlendirir (Giroux, 2008: 18-19). Bir ideoloji olarak okuma-yazmaya daima kişinin tarihe, bugüne ve geleceğe bakışını düzenlemesiyle ilişkili bir toplumsal yapı olarak bakılmalı; üstelik, okuma-yazma kavramının insan yaşamı ve özgürlük olanaklarını yükselten ve genişleten bir aktörel ve siyasal proje içinde temellendirilmesine gereksinim vardır (Giroux’tan Akt. Yıldırım, 2013: 114). Dünya ile ilişki kurma, dünyayı algılama ve dönüştürmeye vurgu yapan eleştirel okuryazarlık yaklaşımları, yarışmacı eğitim anlayışını, sınav odaklı müfredatları, bireyi apolitikleştiren yaklaşımları reddetmekte, toplumsal-kültürel-siyasal yaşamda bireyi etkin özne konumuna getirmeyi amaç edinmektedir.

Bugün etkin bir eğitimsel pratiğin teknik eğitim ya da içeriğin öğrenciye depolanması üzerinde odaklanması gerektiğini savunan pragmatik neo-liberal (Freire, 2014: 41-42) duruşu eleştiren Freire, ezen-ezilen diyalektiği bağlamında eğitimi bir özgürleşme gücü olarak görür. Giroux ise, “pedagoji teknik bir yöntem olarak görülmekten öte her zaman geleceğe ilişkin bakış açılarını, anlama biçimlerini, yurttaşlığı, değerleri, meşru bilgiyi neyin temsil ettiğine ilişkin belirli yorumları öngerektiren ahlaki ve politik bir pratik olarak anlaşılmalıdır” (2008: 19) demektedir. Okuryazarlık alanını bilgi ve erk arasındaki ilişki bağlamında ele alan eleştirel okuryazarlık yaklaşımları, eğitim alanını bir mücadele alanı olarak tarif etmektedirler. Yönetenlerin, seçkinlerin, güç ve iktidar sahiplerinin meşruiyetlerini oluşturmak, hegemonyayı yaratmak için eğitimi bir araç olarak kullandıklarını ifade eden eleştirel yaklaşımlar bu baskı ve sömürücü ilişkilerden kurtuluşun yine eğitim yolu ile olacağını savunmaktadır. Karşı hegemonya olarak tarif ettikleri eğitim alanının eleştirel bilincin yaratılmasında ön koşul olduğunu savunmakta ve siyasal pratik oluşturmak için eleştirel okuryazarlığın özgürleştirici yanına vurgu yapmaktadır.

Sosyal gerçekliği üreten insanlarsa, o zaman bu gerçekliği dönüştürmek insanlar için tarihsel bir görevdir (Freire, 2016: 34). Bir eleştiri aracı olarak okuma-yazma, özneliğin ve yaşantının toplumsal olarak yapılanan doğasını anlama ve organize etme için, bilginin, gücün ve toplumsal pratiğin yalnızca zenginlerin ve güçlülerin isteklerine rıza göstermek yerine demokratik bir toplum yönünde araç olan kararlar vermenin hizmetine nasıl kollektif olarak sokulabileceğini değerlendirmek için gerekli bir önkoşul oluşturur (Akt. Freire, 1998: 48). Çünkü eleştirel pedagoji, sadece metinlerin yakın okunması, radikal sınıf pratikleri

yaratılması ya da eleştirel okuryazarlığın teşvik edilmesiyle otoriteyi hesap verir kılmaktan daha fazla bir şeydir. Bu, aynı zamanda, toplumsal değişimle öğrenmeyi, eğitimle demokrasiyi, bilgi birikimi ile kamusal yaşama müdahale biçimlerini birleştirmekle ilgilidir. Eleştirel pedagoji, öğrencilerin özsel bir demokrasiye vesile olan bireysel ve toplumsal temsil biçimleri için gerekli koşulları yaratmadaki riskleri almalarının yanı sıra, fikri muhalefeti etkilemeyi öğrenmeleri için onları cesaretlendirir. Bir eleştirel pedagojinin meydan okumalarının bir kısmı okulları ve diğer pedagoji alanlarını piyasa mantığının öldürücü etkisinden-özelleştirme ve tüketicilik söylemlerinden, standardizasyon ve mali sorumluluk metodolojilerinden ve küresel sermayenin gözden çıkardıklarını, öncelikle yoksul gençliği ve siyah gençliği hedefleyen gözetleme, kovma ve hapsedme şeklindeki yeni disiplin tekniklerinden korur (Giroux, 2008: 18-19). Eğitimin araçsallaşması, teknik beceriye indirgenmesi sorunsaldır. Böyle bir eğitim müfredatı, işleyişi egemen teknokratik ideolojiyi, teknik düşüncüyü, teknik değerleri ön plana çıkaran, sosyal eşitsizlikleri görmezden gelen, yaşanan sorunları doğallaştıran ve meşrulaştıran zihniyet kalıplarının inşa edilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle eleştirel okuryazarlık, birey ve toplumları kolektif güç yaratma, sosyal pratiklerde hegemonik bilgi ve ilişkilerin yaratılmasına engel teşkil edecek öz düşünümsel bilgi değerlerinin oluşmasına imkan verecek çözüm önerileri sunmaktadır.

Ezenler için değerli olan daha fazlasına sahip olmaktır –daima daha fazlasına- hatta ezilenlerin daha azına sahip olması veya hiçbir şeysiz kalması pahasına (Freire, 2016: 43) sürekli çaba sarf ederler. Eğitim yolu ile ezilenler ezene kendini eklemeyerek ona tabi olur, ezenlerin değerleri ezilenler tarafından içselleştirilir. Böylece, “umutlarımızı ve yeteneklerimizi yeni küresel piyasaya adapte etmekten başka seçeneğimiz olmadığı” (Akt. Giroux, 2008: 11) fikrine yol veren ekonomik yasaların kaçınılmazlığını kutsayarak olasılık, mücadele ve toplumsal temsil gibi meseleleri bertaraf” (Giroux, 2008: 11) edilir.

Kamu alanı giderek daha çok ticarileştiği ve devlet sermaye ile yakından uyumlu hale geldiği için politika, barış ve toplumsal reform için bir kurum olmaktan çok, büyük ölçüde denetim işleriyle tanımlanır (Giroux, 2008: 16). Neoliberalizm saltanatı altında demokrasi bir yük haline geldiği için, yurttaşlık söylemi ortadan kayboldu ya da içinde politikanın otoriteye sorgulanamaz sadakat olarak tercüme edildiği ve seküler eğitimin Tanrı'nın yasasını ihlal etmek olarak küçümsendiği bir gelişen otoriteryanizm tarafından sınıflandırıldı (Giroux, 2008: 18). Mücadele artık onun gelmesini geciktirmek ya da kolaylaştırmaya indirgenemez, geleceği yeniden icat etmek gereklidir. Bu yeniden icat, eğitimden ayrılamaz. Kendimizi aktif özneler ve tarihin nesnelere olarak kabul ederek ayırım yapan varlıklar haline geliriz. Bu bizi ahlaki varlıklar haline getirir (Freire, 2014: 51). Bu bağlamda eğitimin rekabet ve girişimcilik anlayışının çıkarlarına hizmet ettiği günümüzde eğitimin toplumsal adalet, eşitlik, demokrasi işlevini yeniden kazandırmak için bireyin anlam arayışını zenginleştirecek yapısal reformlara ihtiyaç vardır.

Temel referanslarına bakıldığında eleştirel pedagoji, radikal demokrasinin eğitimsel değişimini ve dönüşümünü öngören bir akım olarak düşünülmelidir. Bu akımın amacı daha çok demokrasiyi sağlamak, demokrasi kültürünü zenginleştirmek ve derinleştirmek ayrıca aktif ve sürekli bir yurttaşlık bilincini kazandırmaktır. Yani kültürel ve sosyal politikaları izleyen iyi okuyan ve eleştiren bir toplum oluşturmaktır. Bu bağlamda eleştirel pedagojinin merkezinde hümanizm ve özne vardır ((Akt. Yıldırım, 2013: 54).

3. YURTTAŞLIK HAKKI BAĞLAMINDA DEMOKRATİK OKURYAZARLIK

Toplumsal hareketleri geliştirmek için gerekli ideolojik koşulları ve toplumsal pratikleri oluşturmaya aracılık edecek bir ana eğitimsel (Freire, 1998: 42) okuryazarlığın gerekliliği demokratik yurttaşlık hakkı olarak karşımıza çıkmaktadır. Eleştirel okuryazarlığı egemen toplumsal ilişkilerden kurtulma olarak gören Freire: “İnsanların kendilerini kendi tarihleri içine yerleştirmelerine, bunu yaparken de kendilerini insan yaşamının ve özgürlüğün olanaklarını genişletme savaşımında edimciler olarak var kılmalarına aracı olarak kuramsal ve uygulamaya ilişkin koşulları geliştirme” (Freire, 1998: 47) süreci olarak tanımlar. “Zaten eleştirel pedagojinin ortaya çıkması pedagojinin mevcut uygulamaları, toplumsal etkileri ve ideolojik düşüncenin yansımalarının insanların sömürü ve nesne haline gelmesinin etkisiyle olmuştur” (Yıldırım, 2013: 51). Eleştirel eğitimin sınırları içinde, öğrenciler kendi hikayelerini anlatmak, piyasa ideolojilerinin parçalamalarına ve baştan çıkartmalarına direnmek ve demokratik politika alanını genişletecek ortak pedagojik alanlar yaratmak için gerekli becerileri ve bilgiyi öğrenmelidirler (Giroux, 2008: 72). Eleştirel okuryazarlığı salt ideolojilerin belirli metinler içine nasıl yerleştirildiğini çözümlenmekle sınırlı olmadığı bir insan edimi görüşünün geliştirilmesi (1998: 49), olarak ele alınmasının gerekliliğin savunan Freire, liberal öğretisinin ya da totaliter düşüncenin pek çok biçiminden kurtulmanın yolu olarak eleştirel bilincin özgürleştirici gücünün ön palana çıkarılmasının gerekliliğini savunur.

Eğitim bir haktır, insan potansiyelinin gerçekleşmesi, insanın gelişim hakkının taleplerini karşılması, toplumların eşitlikçi temelde demokratikleşmesine hizmet etmelidir. Dolayısıyla eğitim yapıları bu hakları yerine getirecek mekanizmaları içinde barındırmalıdır. “Kamusal eğitim, işe hazırlamadan ve hatta eleştirel bilinç yaratılmasından daha fazla bir şeydir, bu aynı zamanda bir kamusal yaşama müdahale biçimi olarak farklı gelecekler ve farklı politikalar tasarlamaya ilgilidir. Medya kültürünün beslediği sinizm ve politik geri çekilmeye bir karşıtlık içinde, eleştirel bir eğitim yurttaşlarının özel mülahazaların ve kamusal meselelerin koordinasyonunu yorumlayabilmelerini, toplumsal, ekonomik ve politik adaleti reddeden antidemokratik güçlerin farkına varabilmelerini ve daha iyi bir dünya umut etmenin ve bunun için mücadele etme konusu olarak kendi deneyimlerine bir düşünce katmaya gönüllü olmalarını gerektirir (Giroux, 2008: 21-22). Okuryazarlığı sosyal kontrol ve yönetme aracı olarak kullanan erklerden kurtarılması için, Gramsci'nin “politik okuryazarlık” önerisi önem taşımaktadır. Hegemonik güçlere karşı koymanın aracı olarak eğitimin politikleşmesini savunan Gramsci de eğitimi bir özgürleşme, baskı mekanizmalarından kurtulma alanı olarak görür.

Eleştirel bilinçlenme yoluyla da insanlar içinde buldukları siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları tarihsel olarak ele alıp sorgulayabilme becerisi geliştirebilmelidirler. Bunun da amacı, bireylerin demokratik bir toplumun yaratılmasında “özne” rolünü oynamalarını olanaklı hale getirmektir. Gerek eğitim pratiğinde gerekse de okuma-yazma sürecinde bireyin özne olması aynı zamanda bilinçlenmesiyle yakından ilgilidir. Bu anlamda bilinçlenme politik okuryazarlığı yükseltir. Bunu statükoyu besleyen, sosyal gerçekliği oluşturan mutlak parçalı olan bilgi değil de holistik, değişken bilgi olarak karakterize etmek gerekir. Bunun terzi olarak sesin ve konuşmanın çoğulculuğunu olumsuzlayan bir okuma-yazma izlencesi yetkecidir. Antidemokratiktir (Akt. Yıldırım, 2013: 113).

Freire'e göre bireye dayatılan ideal yaşam, mutlu bir hayat, kişinin öfkeden, protestolardan ve dönüşüm düşlerinden yoksun bir dünyaya ayak uydurmasıdır. Eski ilerici militanların mevcut pragmatizme olan bu hararetli bağlılıklarında ironik olan şey ise, kendilerine yeni görüneni bağırarak basarken, aslında egemen sınıfın gücünü korumak için gerekli olan eski formülleri yeniden canlandırıyor olmaları (Freire, 2014: 34-35) bireyin özgürlüğe yapılan saldırıları işaret etmektedir. Giroux, eğitimdeki egemen dilin sınırlılıklarına işaret ederken mevcut koşulları ve durumu şöyle değerlendirir: “Etik ve politik değerlendirmelerden yoksun bırakılmış bilgi, okulların öğrencileri cins, ırk ve yaş tahakkümünün baskıcı sınırlarına nasıl karşı koyacaklarını öğretmeleri gerektiğine, eğer varsa, sınırlı anlayışlar sunmaktadır. Böylesi bir dil öğrencilerin tarih, iktidar, kültür ve kimlik üretimi ile ilgili mücadeleler ve tartışmalara derinden dahil olan bir ideoloji olarak bilgiye eleştirel bir biçimde angaje olmaları için pedagojik koşulları sağlamaz” (Giroux, 2008: 102). Pedagoji yalnızca öğrencilerin kendi yaşamlarını ve genelde dünyayı etkileyen meseler hakkında ne düşündüklerini değiştirmeye yaramaz, aynı zamanda böylesi anları bir politika güç ve sosyal adalet sorunu olarak bununla meşgul olmak, dünya üzerinde eylemde bulunmak için fırsat olarak değerlendirmeleri için onları harekete geçirir (Giroux, 2008: 114).

4. ELEŞTİREL MEDYA OKURYAZARLIĞI VE İNSAN HAKLARI

Medya iletileri, insanların sosyal gerçekliği kavramalarını sağlar. Geleneksel kitle iletişimi araştırması ile pedagojik araştırma arasında yer alan medya okuryazarlığının anahtar kavramları arasında; iletişim ve medya (kültür, toplumsallaşma ve kitle iletişim araçları, iletişim kuramları), medya tarihi, izleyici-okuyucu-dinleyiciler, medya türleri, medya dili, medya estetiği yer almaktadır (İnceoğlu, 2006: 6). Medya dünyayı anlamlandırmada yarattığı görsel, yazınsal kurgu diliyle dünya hakkında belirli düşünceler edinmemizi sağlar. “Çünkü insanlar, kendi doğrudan yaşam deneyimleri dışında kalan koca dünyayı, olay ve oluşumları var olan gerçekliği hep medya dolayısıyla medyanın yaptığı “gerçeklik tanımlamalarıyla” algırlar, öğrenirler. Oysa medyanın yaptığı, yapabildiği bir başka anlatımla yansıttığı ya da yansıtılabildiği “gerçekliğin” (realitenin) kendisi, onun “gerçekten” yaşanması değil sadece gerçekliğin “yapay” olarak yeniden inşa edilmesidir” (Kaya, 2016: 19). Medyanın kültürel üretimin başat gücüne sahip olması, medya mecralarının sembolik anlam üreticilerine karşı eleştirel olmayı zorunlu kılmaktadır. Çünkü “medya salt bir toplumsal denetim aracı olmanın ötesinde, toplumsal denetim işlevini de içeren, ancak onu aşan, toplumsal yeniden üretimden sorumlu bir kurum olarak değerlendirilmelidir. Esasen Althusser'in medyayı Devletin İdeolojik Aygıtları olarak nitelemesini olanaklı kılan da medyanın “görece özerk olarak devlet aygıtlarının karakteristiklerinden bazılarını sahip olmasıdır” (Akt. Kaya, 2016: 80). Tüm çağdaş kültür (sembolik üretimler) artık neredeyse medya tarafından/medya bağlamında, endüstriyel ölçekte üretilmeye ve/veya medya aracılığıyla kitlesel, hatta küresel düzeyde yayılmaya başlamıştır (Kaya, 2016: 128).

Medya okuryazarlığı; medyanın algı ve inançları nasıl süzgeçten geçirdiğini, popüler kültürü nasıl biçimlendirdiğini ve kişisel tercihleri nasıl etkilediğini görebilmelerinde bireylere yardımcı olur. Eleştirel

düşünme ve sorun çözme yetenekleri kazandırmak suretiyle vatandaşların bilgiyi bilinçli tüketme ve üretmesini sağlaması bakımından ifade özgürlüğü, bilgi edinme hakkı ve demokrasi açısından önemli bir rol oynar (Pekman, 2007). Medya okuryazarı bireylerin, medyadaki her şeyin kurmaca olduğu, gerçekliği medyanın oluşturduğu ve medya iletilerinin ideolojik olduğu hususlarında bilgi sahibi oldukları söylenebilir. Günümüzde de medyanın içerdiği yayınlar ve sahip olduğu ideoloji açısından toplum üzerinde sahip olduğu etkiler sıklıkla tartışılmakta ve bu tartışmaların merkezinde de genelde endişe ve karamsarlık yer almaktadır (İnal ve Kiraz, 2008: 526).

İnsanın insan olmasından kaynaklı sahip olduğu sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel haklara vurgu yapan İnsan Hakları anlayışı, özellikle neo-liberal yönetimselliğin her geçen gün daha da şiddetlendiği dünyamızda, neo-liberal politikalara paralel olarak büyüyen risk ve güvensizlik uygulamalarında İnsan Hakları'nın önemi daha büyük bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Egemen hegemonik güçlerin, neo-liberal politikaların meşruluğunu sağlamada medyanın gücünden faydalanmaları, medyayı rızanın örgütlenmesinde başat bir ideolojik araç olarak kullanmalarından kaynaklı olarak eleştirel medya okuryazarlığının önemi daha da artmaktadır. Medyanın gerçekliği yeniden inşa etme, Foucault'nun tabiriyle hakikat rejimleri yaratmada bilgi nesnelere meydana getirmeleri medyanın bilg-güç-iktidar eksenli işleyen medya düzeni gerçekliğini belirtmektedir. "Bilgi önemli bir güçtür ve bilginin yönlendirme amacıyla şekillendirilmesi sürecinde medya devreye girmektedir. Medya bir bilgi alış-veriş aracı olarak görülmekte ve "bilgi-güç" ilişkisi önemli bir etken haline gelmektedir" (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 53). Medya propaganda aracı olarak ekonomik ve siyasal statükoyu tutmak için, kapitalist pazar sisteminin gelişmesi için, ticari araç olarak kitle tüketimini teşvik için kullanılır. Böylece medya ticaret ötesinde varolan eşitsizlikleri, siyasal ve kültürel bağımlılığı ve dış hegemonyayı tutacak destekleyecek çevre yaratmayı ve tutmayı teşvik görevi görür (Alver, 2012: 45). Medyanın gündelik hayatı oluşturarak yeniden üretmesi süreci, kitle iletişim araçlarının tarihiyle bağlantılıdır. Ortaya çıktığı ilk dönemlerde, insanların ortak dünyası olarak kamusal alanın güçlü bir anahtarı olması ümit edilen gazeteler, eleştirel kuramcılara göre hiç de böyle bir gelişim göstermeyerek, kamusal alanın "bilinç endüstrisine" dönüşmesi nedeniyle, kendisine bir tahakküm yapısı içinde yer edinmiştir (Hallin, 1995: 292). Medya, toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini empoze etmektedir (Chomsky ve Herman 2004: 35). Bu nedenle eleştirel medya okuryazarlığı, doğru bilgi edinme hakkı açısından önemlidir. Medyanın yanlı güç-iktidar eksenli yayın politikalarını, dilsel içeriklerinin arka planını defişre etmede medya okuryazarlığı temel eğitim hakkı bağlamında düşünülmelidir. "Çünkü, eleştirel medya okuryazarlığı bireye başat değer ve örüntülerin sorgulanması bilincini sağlamaktadır" (Binark ve Gencel Bek, 2010: 21).

İletişim teknolojilerinin yarattığı görsel dünya, insanları büyülemekte ve düşüncelerini yönetmektedir. Medya mecrasına ulaşmanın kullanıcı açısından ucuz olması ve medyanın kullanıcıya ulaşmak için kendini yaşam alanlarının her yerinde konumlandırması medyanın bir dünyanın oluşmasına neden olmuştur. Böylelikle medya toplumlar üstünde egemen güç konumuna ulaşmıştır. Egemen iktidar yapılarının ideolojik birer aygıtına dönüşen medya, tüketicisi açısından yaşamını inşa ettiği mecraya dönüşmüştür. Politik ve ideolojik ereklere yerine getirirken medya yerleşik güç ilişkilerinin sürekliliğine hizmet ederken toplumsal çelişkileri görmezden gelmektedir. "Medya, toplumsal/kültürel alandaki bu ideolojik inşayı yerine getirirken sürekli olarak toplumdaki sınıfsal çelişkileri perdeleyerek gündelik hayat, yaşam biçimi, eğlence, tüketim, moda gibi kategoriler oluşturarak bir anlamlandırma çerçevesi oluşturmayı tercih etmektedir" (Fiske 2003: 224). Günümüzde medya, özellikle televizyon, yeniden üreten, şekillendiren, yöneten, kontrol eden ve hatta yargılayıp, infaz eden bir iktidar aracına dönüşmüştür (Mora 2011: 192). Medya artık taşıdığı ideolojik mesajlarla bilinçleri şekillendiren, izleyicinin hakikat algısında kurucu rol oynayan bir ideolojik aygıt gibi işlemektedir.

20.yüzyılın ileri kapitalizminde ve 21.yüzyılın ilk yıllarında görsel medyanın gelişmesi, gerçeğin gittikçe artan oranda imajlara dönüşmesine ve zamanın gittikçe birbirinde kopuk, bağlamsız, "şimdi"lerden oluşmasına yol açmıştır. Tarih ve bellek bağlantısının koptuğu bu "an"lardan oluşan yeni hayat, toplumsal ve bireysel düzlemde geri dönüşü olmayacak sorunlara yol açmıştır (Çakır, 2007: 163). Kitle iletişim araçları söz konusu olduğunda ideoloji; çoğunlukla, göstergeler, anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına gelir; ama aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjontktürü ifade eder (Akt. Kabadayı 2013: 59). Yaşam pratiğinin düşünsel kodlarını ifade eden ideoloji, medya yolu ile yaratılan kültürel ürünlerde toplumsal değer ve inanışların ifadesini taşımaktadır.

Tüm medya mecraları çoğunlukla iki parça olarak ele alınmaktadır: ana akım medya (main stream media) ve alternatif medya. Ana akım medya hemen her ülkede (liberal kapitalist ülkeler), egemenlerin çıkarlarına

hizmet eden yayın politikası gütmektedirler. “Egemenler medyası “öteki”lere karşı öfkenin yaratılmasında, kışkırtılmasında ya da bir süreliğine susturulmasında kullanılmaktadır. Bu bağlamda medya birçok durumda tetikçilik görevini üstlenmektedir” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 60). Medyanın bu ayrıştırıcı, kışkırtıcı, çatışma ortamına yaratma ve yerleşik hiyerarşik değerleri koruma ve pekiştirme mantığına karşı eleştirel medya okuryazarlığı medyanın olası yıkıcı etkilerine karşı yurttaşları aktif yönde bilinçlendirme katkı sağlayacaktır. “Eleştirel medya okuryazarı olan bir yurttaş medya metinlerinde dolaşıma sokulan uzlaşmaları ve başat kodları okumakla kalmayarak, bunların gündelik yaşamdaki köklerinin de farkına varabilecektir. Bu noktada geleneksel tanımlanışıyla medya okuryazarlığının, küresel ve yerel düzlemlerde toplumsal yaşama başat olan neo-liberal politikalara hizmet ettiğini ve verili bir takım ahlaki korumacılık ilkeleri doğrultusunda özellikle çocukların ve gençlerin medyanın olası “kötü” etkilerinden uzak tutulması şeklindeki tanımlandığının altını bir kere daha çizelim” (Binark ve Gencil Bek, 2010. 111). Medya cinsiyetçi ve eşitsiz toplumsal ilişkileri yeniden üretmek bunu yaygın bir biçimde dolaşıma sokar. Topluma ilişkin ipuçları sağlayabilen bir harita olarak okunabilen medya sadece kendisini öncelediği savunulan ekonomik, siyasal ve toplumsal dinamikler tarafından belirlenmeyip bu dinamikleri değiştirebilecek bir potansiyele de sahiptir (Binark ve Gencil Bek, 2010: 157).

Hem dünya ölçeğinde hem de Türkiye genelinde düşünüldüğünde medya metalarının içinde barındırdığı sınıfsal, dinsel, etniksel, mezhepsel, kültürel, bölgesel ayrıştırıcı dil, LGBT’lilere, kadınlara ve yabancılara yönelik nefret söylemi İnsan Hakları ihlallerine kapı aralamaktadır. Çatışma ve şiddet eylemlerine davetiye çıkaran bu tür yayın politikaları linç, saldırı, cinayet vakalarına sebep olmaktadır. Örneğin “Türkiye’de Ermeni, Kürt, Süryani, Rum, Laz, Çerkes, Roman, Alevi, Şafi, Hristiyan, sosyalist, komünist, gey, lezbiyen vb. olmak “nefret”in hedefi olmak demektir. Toplumsal anlamda söylemsel ve fiili saldırılara hedef olan bu gruplar yalnız baskı altında tutulmakla kalmayıp aynı zamanda süreklilik içerisinde ideolojik bir şidete maruz kalmaktadırlar” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 51). İdeolojik şiddetin yaratılmasında medya alanı nefreti besleyen dilsel pratiğiyle bu süreçleri sürekli pekiştirmektedir. Örneğin Türkiye bağlamında düşünüldüğünde “medya geleneksel olarak milliyetçi ve ötekileştirici bir söyleme sahiptir. Bu anlamda geçmişten günümüze Türk olmayan tüm haklara, Müslüman ve Sünni olmayan tüm inanışlara, devletin yanında yer almayan tüm düşüncelere karşı “nefretle” yaklaşmıştır” (İnceoğlu ve Çoban, 2014: 51). Örnekleme olarak Türkiye medyasında müesses nizamın (devletin ideolojik paradigması) dışında kalanlar sistematik olarak nefret söylemleriyle ötekileştirilmekte ve “ötekiler”in (dezavantajlı gruplar) şiddete maruz kalmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle, Türkiye örneğinde görüldüğü gibi medyanın toplumsal alandaki ayrıştırıcı, kutuplaştırıcı ve şiddeti körükleyici rolünün aşılması için eleştirel medya okuryazarlığının yurttaş hakkı olarak ciddi bir mesele şeklinde düşünülmesi gerekmektedir. Demokrasinin geliştiği batı toplumlarında medyanın bu toplumsala karşı tehlike oluşturucu rolü daha ciddi şekilde ele alınmaya başlanmış ve medya okuryazarlığı anlayışı bir yurttaş hakkı meselesi olarak her geçen gün daha da önemsenmektedir

5. SONUÇ

Bireyin gündelik yaşamında hem niteliksel hem de niceliksel olarak büyük yer kaplayan medya ve medya ürünleri yarattıkları gerçeklik çerçeveleriyle dünyayı algılamada, belirli olgular üzerinde yargıda bulunmada yurttaşın zihinsel dünyasını kontrol etmektedir. Ayrıca medya ekonomi-politik bağlamda çıkar ilişkieri nedeniyle egemen güçlerle paralel hareket etmekte, yerleşik sömürücü yapıların sürekliliği konusunda egemenlerle işbirliği yapmaktadır. Kamusal yarar, toplumsal yararın ötesinde ticari kaygılar bağlamında üretilen medya metinleri yurttaşın haber alma hakkını engellemekle sınırlı kalmamakta, manipülatif haber diliyle de bireyi, toplumu yönlendirmektedir. Haber dili olarak ayrıştırıcı, militarist, ırkçı, cinsiyetçi, homofobik dil kodları ile toplumsal alanda çatışmaları tetiklemektedir. Yerleşik iktidarların medya yolu ile güçlerini tahsis etme ve pekiştirmeleri sonucu daha adil, eşitlikçi, özgürlüğün geliştiği, demokratik değerlerin çoğaldığı, baskının ve sınıfsal çatışmaların azaldığı toplumsal alanın yaratılması güçleşmektedir. Bunun neticesinde yasal olarak güvence altına alınmış olsa da yurttaşların ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel haklarından tam olarak istifade etmesi engellenmiş olmaktadır. Çünkü, medyanın hiyerarşik toplumsallaşmaya hizmet etmesi, hem yurttaş haklarının hem de İnsan Hakları’nın içselleştirilmesi ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Demokratik ve liberal değerlerden beslenen yurttaş hakları ve İnsan Hakları, temelde yasa önünde bütün bireylerin eşitliğine ve eşit derecede haklardan istifade etmesi amacını taşımaktadır. Oysa toplumsal alanda kamusal söylemin mecrası olması gereken medya mecraları, demokratik toplum talebinin ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Çünkü siyasal ve ekonomik çıkar kaygıları medyanın taraflı, yanlı, ideolojik haber üretimine sebep olmaktadır. Böylece gerektiğinde iktidar yapıları için bireyler ve toplumlar üzerinde uyuşturucu etki yaratarak onları kontrol etmektedir. Toplumsal çatışmalar, kadın üzerinde ataerkil sistemin sürdürülmesi, dini-etnik azınlıklar üzerinde şiddet dilinin oluşturulması, militarist muhafazakar söylemlerin güçlenmesi medya yolu ile kendini meşrulaştırmaktadır. Bunun sonucunda hem

yurttaş hakları hem de İnsan Hakları'nın gerçekleştirilmesi ve güçlendirilmesi olumsuz etkilenmektedir. Bu bağlamlarda medya alanları düşünüldüğünde medyaya karşı yurttaşın bilinç ve uyanık olması, medya mesajlarına karşı eleştirel bakması, gerektiğinde kendi sesini ya da ait olduğu grubun, topluluğun sesini duyurabilmek için kendi medyasını oluşturma yetisi, becerisi elde etmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda eleştirel bilincin geliştirilmesi eleştirel pedagojinin kazanımlarından beslenmelidir. Sonuç olarak bunun gerçekleştirilmesi için eleştirel medya okuryazarlığı kaçınılmaz bir hak olarak talep edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Alver, F . (2012). Medya ve Politika. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal, 0 (7), Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuifd/issue/22884/244791>
- Binark, M., Gencel Bek, M., (2010), Eleştirel Medya Okuryazarlığı, Ankara: Kalkedon Yayınları
- Chomsky N ve Herman S (2004) Medyanın Kamuoyu İmalatı, Galip Üstün (çev), Chiviyazıları, İstanbul.
- Çakır, S. (2007). Medya ve Şiddet, Doğu-Batı, Yıl:10, Sayı:43, Kasım, Aralık, Ocak, 161-182. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Fiske J (2003) İletişim Çalışmalarına Giriş, Süleyman İrvan (çev.). Bilim ve Sanat, Ankara.
- Freire, P., (2016), Ezilenlerin Pedagojisi, Çev. Dilek Hattatoğlu, Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Freire, P., (2014), Yüreğin Pedagojisi, Çev. Özgür Orhangazi, Ütopya Yayınları, Ankara
- Freire, P., Macedo, D., (1998). Okuryazarlık, Çev. Serap Ayhan, İmge Yayınları, Ankara
- Giroux, H. A., (2008), Eleştirel Pedagojinin Vaadi, Çev. Umre Deniz Turan, Kalekon Yayınları, İstanbul
- Hallin, D., C. (2005). Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası, Kitle İletişim Kuramları içinde, (E. Mutlu, Der.) Ankara: Ütopya Yayınları.
- İnal, K. (2008), Eğitim ve İdeoloji, İstanbul: Kalkedon.
- İnceoğlu, Y., Çoban, B., (2014), Azınlık, Ötekiler ve Medya, Der: Yasemin İnceoğlu, Barış Çoban, İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- İnceoğlu, Y., (2007), “Avrupa Birliğinde Medya Okuryazarlığı” I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı Bildirileri (Ed.:Nurçay Türkoğlu, Melda Cinman Şimşek) Medya Okuryazarlığı. İstanbul : Kalemus Yayınları
- İnal, Y., Kiraz, E. (2008). Bilgisayar oyunları ideoloji içerir mi? . Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, (6) 3, 523-544.
- Kabadayı, L., (2013), Film Eleştirisi , İstanbul,: Ayrıntı Yay.
- Kaya, R., (2016), İktidar Yumağı Medya-Devlet-Sermaye, Ankara: İmge Kitabevi
- McLaren, P., (2011), Eleştirel Pedagojiye Giriş, Çev. M. Y. Eryaman, H. Arslan Ankara:Anı Yay
- Mora, N., (2011), Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim, Ankara, Nobel Yay.
- Pekman, C., (2007), “Avrupa Birliğinde Medya Okuryazarlığı” I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı Bildirileri (Ed.:Nurçay Türkoğlu, Melda Cinman Şimşek) Medya Okuryazarlığı. İstanbul : Kalemus Yayınları
- Yıldırım, A., (2013), Eleştirel Pedagoji, Anı Yayıncılık, Ankara.